בחטה. וא"ת והא חטה יניקתה ג' טפחים כדמוכח בשבת פרק אמר ר"ע בשמעתין דערוגה (דף פה.) ואין לומר דכל שהוא להכא לאו דוקא דהא בפ"ק דקדושין (דף כו.) קא מייתי לה בשמעתא דלי בעי לצורויי בה מ' לאו דוקא ומטלטלין יחד כיון שנתן דמי הקרקע או בכסף ואם מכר לו קרקע ומטלטלין יחד כיון שנתן דמי הקרקע או מכר לו שטר מכירת קרקע או החזיק בקרקע מדעת מוכר נקנו המטלטלין בגלל משכיה. קמני מיהא קרקע כל שהוא חייב בציבורים וקס"ד ביכורי לילן קאמר: **הלא כמאי עסקינן נחטין.** שכל ז' המינים חייבים בציבורים: **מעורבין זה בזה.** שלין קומכין על הכבירה לחלקו לחלשים ולומר שלגד הארץ חייבין ושלגד הזוע פטורין: **לכל ד"ע הגדל בפטור פטור.** שאם היו כל שרשיו בתו"ל פטור ואפילו עומד לילן בתוך שם שערה אמה ותו לא מיחייב מן הארץ ולא לחרוה: **דמפסיק לוגמא.** בלמטע שרשים י שלין שני לדדין יכולין ליגק זה מזה: **דהדרי וערבי.** לילן נעשה אחד למעלה בעניו: **לוידא מבלבל.** מע"פ שבתוך הקרקע (ד) כשני לילנות הוזלו ולמעלה בתוך העולם נעשה אחד מתערבין יוקרותיו: **כ"פ אמה.** קשה לעולם דאמר [טו:] י"ו אמה ותו לא: **לאחושי לא מכחשי.** בשדה חביבו שלא עד שיתפשרו הלכך טפי מהכי לאו גזלן הוא: **בעוטה.** נופו לתוך שדה של חבירו: **שעל מנת כן הנחיל יהושע.** התנה עמהם שלא יקפידו על כך: **מתני'** ט) **מרדע.** מלמד שקר: **קוזן.** הענפים עד גובה שלא מרדע שלא יעכבוהו מלהוליך מחרשתו שם: **בחרוב והשקמה.** שלילם מרובה וקשה לשדה: **לנגד המשקולת.** כל מה שעוטה לתוך שדהו: **משקולת.** חוט (ס) המלרכולין שבונין חומה ותולין בה משקולת של אבן: **ואם בית השלחין היא כל שהוא.** לפי' לינו חרוב ושקמה קוזן כנגד המשקולת שהרי לע לבית השלחין: **אלא שמע מינה.** י אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו רבי יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: **גבי'** מאן תנא דבנזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא דתנן כ) אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן התם כ) זימנין דמפחית ולאו אדעתיה אבל הכא קמא קא קייץ ליה: ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות: איבעיא להו שיעורא דרבי יהודה נפיש או דלמא שיעורא דרבנן נפיש תא שמע דרבנן נפיש דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד אפשר דגחין וחליף תותיה: רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה פשיטא מפני הטומאה תנן אי ממתניתין הוה אמינא דלמא מייתי עורב טומאה ושדי להתם כא) וסגיא בדחלולי בעלמא קא משמע לן:

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות הכא במאי עסקינן בחיטי דיקא נמי דקתני כל שהוא ש"מ ת"ש ב)אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי ג)רבן שמעון בן גמליאל אומר הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור ע"כ לא פליגי אלא דמר סבר ג)יש ברירה ומר סבר אין ברירה אבל גדל בפטור דברי הכל פטור (ה) הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא אי הכי מאי טעמיה דרבי דהדרי ערבי (ו) ובמאי קא מיפלגי מר סבר אוירא מבלבל ומר סבר האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ושש עשרה אמה ותו לא והא תנן ז)מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה אמר אביי מיזל טובא אזלי אכחושי לא מכחשי אלא עד שש עשרה אמה טפי לא מכחשי כי אתא רב דימי אמר בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן אילן הסמוך למיצר בתוך י"ו אמה מהו אמר ליה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים ח)כי אתא רבין אמר רבי יוחנן ג)אחד אילן הסמוך למיצר ואחד אילן הנוטה מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: מתני' ט)ד"ה אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ מלא ט)המרדע על גבי המחרישה ובחרוב ובשקמה כנגד המשקולת י"בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת: גבי' איבעיא להו אבא שאול אריש קאי או אסיפא קאי תא שמע דתניא בית השלחין אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין שמע מינה אריש קאי שמע מינה אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני כל אילן סרק אי אמרת בשלמא אריש קאי היינו דקתני כל אילן אלא אי אמרת אסיפא קאי אילן סרק מיבעי ליה אלא לאו שמע מינה אריש קאי שמע מינה: מתני' י)אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו רבי יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: גבי' מאן תנא דבנזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא דתנן כ) אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן התם כ) זימנין דמפחית ולאו אדעתיה אבל הכא קמא קא קייץ ליה: ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות: איבעיא להו שיעורא דרבי יהודה נפיש או דלמא שיעורא דרבנן נפיש תא שמע דרבנן נפיש דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד אפשר דגחין וחליף תותיה: רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה פשיטא מפני הטומאה תנן אי ממתניתין הוה אמינא דלמא מייתי עורב טומאה ושדי להתם כא) וסגיא בדחלולי בעלמא קא משמע לן:

הדרן עלך לא יחפור

כדי שיהא גמל עובר תחת העליונות: מפני הטומאה. מפרש בגמ': **גבי' נכון [לומדנא] דהשתא לוגלין.** דקתני קוזן מן הענפים כדי שיהא גמל עובר ורוכבו והרי מוזיין וגדלים לאחר זמן: **כדי שתהא עגלה מהלכת.** אם תקרתה מזקה כל כך מותר ואע"ג שקופה שתתליע ותפחת: **קמ"ל קמ"ל קייץ ליה.** כל ענף וענף שיקדיש וילמיח יקללנו: **בשיעורא דרבי יהודה מאי עבדי ליה.** כשיגדל גמל טעון פשתן היאך יעבור: **מפני אהל הטומאה.** שמא יפול כזית מת אל האילן והרי הענפים (ו) מרוסים מאהילין עליו ועל עוברי הדרכים ומביאים עליהם את הטומאה: **ואדי הפס.** על האילן ומתוך שענפיו רבים הטומאה עומדת אם ואינה נופלת לארץ ובני אדם עוברים תחתיה ואי לא חיישינן אלא להכי בדחלולי בעלמא סגי ליה לקוץ אחד אחד מביניהם כדי להרחיק אויר ביניהם ולא תעמוד אם טומאה: קמ"ל. מתניתא דלפיכך לא נותר בו אלא ענף אחד מזיק הוא את הרבים: הדרן עלך לא יחפור**

מסורת הש"ס

(ד) גיטין כב., ב) נדרים נט.: ג) [עיכוכין לו: וש"ג], ד) [בעיל כה:], ה) ב"ק כא., ו) [בקמן פה:], ו) [פי' כשיבגל למרום ומביט הממלא להכות הבהמה שמוזם הם לא יהיו ענפי האילן מעכבין מוזם. עיוזן ערך מרדע], ח) [בקמן פ., ט) [שם], י) ס"ו שהצדילין אין יכולין, כ) [ל"ל אחר ד"ה קוזן], ל) רש"ל, מ) [וע"ע תוס' קוזן כו. ד"ה קרקע],

הגהות הב"ח

(א) נמ' הכא במאי עסקינן, ג"ב תימה דה"ל להקשות ממשנה ר' פ"ג דמעשרות להניח לאילן העומד עיקרו במו"ל פטור ממעשר וק"ל: (ב) שם דהדדי ערבי ובהא קא מיפלגי: (ג) שם ומדי הוא ובדחלולי בעלמא סגיא קמ"ל: (ד) רש"י ד"ה מרחיק וכו' הקרקע הם כמני: (ה) ד"ה משקולת מוט האדרכלין שבונין: (ו) ד"ה לו מפיסא וכו' מ"ק בית השלחין כל האילן: (ו) ד"ה מפני אהל וכו' הענפים המרובים מאהילין: (ח) תוס' ד"ה ובמאי וכמלבוש הסי"ד כנגד המשקולת הס"ד:

מוסף רש"י

טבל וחולין מעורבין זה בזה. אין לך פירי באילן הזה שאין מקצתו מן הארץ שהוא טבל ומקצתו ממו"ל שהוא חולין, לפי שהיוקה מתערבת, ונפקא מינה שאין מעשרין מטבל ולאי עליו, דיטי מן המיוב על הפטור, ולא ממנו על טבל ולאי (גיטין כב.). **הגדל בחיוב.** מה שבתוך הרי ישראל (שם). **מרחיקין את האילן מן הבור.** שמא כשיבנו מתפצלין ונוקבין בכותלי הבור ומתלילין את הקרקע והמלוים נופלים (ב"מ קיז.). **כ"ה אמה.** כך שיעור שהאדרכלין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הבור (לעיל יח.). **מלא המרדע.** בגבהו (לקמן פב:). אין עושין חלל תחת רשות הרבים. ופ"ג דמקבל עליה כל הזיקין דלמיי מתמתיי, שאין לרשוע של בני אדם ליזוק ולילך לדין על עסקי ממונו, ומפרש ואזיל מה הוא פומו אלל בורות שיחין ומערות (לקמן ס). **רבי אלילעזר מתיר.** אלא שיכסהו סיכוי מזק כדי שתהא עגלה מהלכת, דל"ל אלל כמה שתהא ואף מיש בשמלו היזק וממלי יכלה הכיסוי ויפול והכי ממרינן בב"ק (שם). **דזימנין דמפחית.** דממלינע מפומו ויפחות ואלו מדעתיה דעובר בהי"ד ויעבור ויפול (שם).

הדרן עלך **לא יחפור**

מוסף תוספות

א. ומשום יניקת ג"ט שיונק משם אין קפידא כלל להיזתו גזלן אפילו לענין ביכורים. ויעב"ל. ב. ורש"י ז"ל פירש בדחלולי מלשון חלל וכר. ואינו מחוור, דלא הוה ליה למימר בדחלולי, אלא בחלולי. רשב"ם.

רבינו גרשום (המשך)

דדלמא מגדלו וקא מזיק לרבים. ואליבא דר"א דאמר כדי שתהא עגלה מהלכת עליה וטעונה אבנים כלומר שתהא התקרה חזקה כדי שתהא יכולה לסבול עגלה טעונה אבנים אלמא דבנזקין אזלינן בתר אומדנא דהשתא ולא חייש דלמא היום או מחר מרקבת התקרה ונפלי בגורה אינשי דאזלי עלה. דזימנין דמפחית ולאו אדעתיה דלא מצי חזי ליה להכי קאמר אין עושין חלל. אבל הכא באילן דמתני' קמא קמא דמגדיל ומזיק חזי ליה וקוצץ ליה ולא צריך למיקציה קודם לכן: שיעור דרבנן נפיש. דמחייבי לקרן כפי שיהא גמל ורוכבו עובר דאי שיעור דר' יהודה נפיש רבנן דלא בעו אלא שיעור גמל ורוכבו אותו שיעור דר' יהודה דנפיש היכי מצי עבר תותיה אלא ש"מ דרבנן נפיש ור' יהודה שיעור דרבנן דנפיש מאי עביד ליה. ומשני לעולם שיעור דרבנן נפיש ודקא קשיא לך ר' יהודה שיעור דרבנן מאי עביד ליה אפשר דגחין הרוכב מעל גמלו וחליף תותי אילן משא"כ בזמורות: מפני אהל טומאה. דזימנין דחליף להתם מת תחת האילן וקא מאהיל עליה האילן וחליף כהן או מי שאוכל חולין בטהרה וקאי ליה באהל המת מש"ה קוצץ: פשיטא מפני טומאה תנן ומאי קא מוסיף תוספתא ומשני [דשפיר] מוסיף דאמר מפני טומאה אמינא היינו מפני טומאה דקתני זימנין דשדי עורב טומאה דמת להתם על גבי האילן ולא קא נפל לארעא ומש"ה צריך לקצוץ שלא יניח שם הטומאה על גבן (למד"א) ואין צריך לקצוץ האילן כנגד המשקולת אלא בדחלולי בעלמא סגי. כלומר שיקצוץ סביב הענפים ויקלוש אותם כדי שיהא חלול באויר כדי שלא יהא בכל האילן מקום עבה שיכול לעכב עליו הטומאה וכשתפול לארץ שלא תהא כנגדה על גבה שום סכך ובכך סגי קמ"ל תוספתא מפני אהל טומאה דזימנין שישאו תחתיו וקא מאהיל מש"ה קוצץ הכל כנגד המשקולת: **הדרן עלך לא יחפור**

קז א מיי' פ"ג מהל' מכירה הל' ח טוש"ע ח"מ סי' רכ סעיף ז:
קח ב מיי' פ"ל מהל' תרומות הל' כד:
קט ג מיי' פ"ב מהל' גירושין הל' יח:
קי ד ה מיי' פ"י מהל' שכנים טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כו:
קיא ו מיי' פ"ג מהל' מזק ממון הל' כו טמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' מח סעיף ד:

רבינו גרשום

בחטה. זרוע בתוכו וממנה מביא בכורים דלא אזלי שרשין כלום ולילכא למימר דקא יניק ממצר אחר: דיקא נמי. דבחטה עסקי' דקתני קרקע כל שהוא דאי באילן עסקינן לא סגיא בקרקע כל שהוא כלל ש"מ: אילן הנטוע על (שפת) [ספר] של ארץ ישראל מקצתו נוטה בארץ ומקצתו נוטה בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דאותו הנוטה בארץ הוה ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוה ליה חולין ולאו בר עישורי נינהו ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסורין בשב"ג סבר ג) מש"ה אמר הגדל בחיוב חייב משום דיש ברירה דיכול לברור איזה ענף נוטה בחו"ל ואיזה בארץ ורבי סבר אין ברירה מש"ה טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסור אבל גדל בחיוב דכולה אילן הוה בא"י אע"ג דאזלי שרשין בחו"ל וקא יניק מחו"ל דברי הכל חייב דשדיין עיקרו בחר מופסיק מש"ה דברי הכל חייב אבל אי לא מפסיק צונמא פטור מפני הטרשין דקא יניק מחוץ לארץ: אי הכי. דמפסיק צונמא בהא לימא רבי טבל וחולין מעורבין זה בזה ג) דאותו הנוטה בארץ הוי ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוי ליה חולין ולאו בר עישורי אינן (והא גדל כולו בארץ) ומשני דהדרי ערבי נופין ולמעלה מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל רבי סבר אויר ארץ ואויר חו"ל מבלבלן ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה: מרחיקין את האילן ט"ו אמה ותו לא ורמינהו וכו'. מינק יניק עד ט"ז אמה ואין מביא ממנו בכורים. ג) ור' יוחנן ס"ל בעולא אחד אילן הסמוך למצר חבירו וא' אילן הנוטה לתוך של חבירו מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שזה הופך בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: **פיסקא** קוצץ מלא מדעו על גבי המחרישה. שכשהוא עובר על גבי המחרישה והמדעו על כתיפו כל אותן הענפים שמעכבין לו קוצץ אותן שכנגד המחרישה: בחרוב ובשקמה. דאיכא תרתי לריעותא חדא דענפיו מרובים ומזיק לשדה ואין (שורן) פירותיהן חשובין: קוצץ כולו כנגד המשקולת. כל הענפים הנוטים לשדהו וקוצץ ממטה ועד למעלה כעין שיכול להוריד מלמעלה מן האילן ועד למטה קו המשקולת והולך שזה שאין שם עיכוב ענף: ואם בית השלחין היא. השדה דצריך לה מטר כל שעה להשקותה והצל רע לה קוצץ כל האילן בין עושה פרי בין אינו עושה כנגד המשקולת: אבא שאול אומר כל אילן סרק שאין בו פרי קוצץ כנגד המשקולת: איבעיא להו. הא דקתני אבא שאול כל אילן סרק כנגד המשקולת אריש קאי דקתני בחרוב ובשקמה כנגד המשקולת ואמר אבא שאול כל אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת ולא הרוב ושקמה משום דקא טעני פירות כל שהוא או אסיפא קאי דקתני בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת בין אילן סרק ובין אילן פירות ואתא אבא שאול למימר כל אילן סרק כנגד המשקולת אפי' חרוב ושקמה דרמי לאילן סרק משום דאיכא תרתי לריעותא אבל אילן פרי אינו קוצץ כל עיקר אפי' בבי' השלחין: ת"ש אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין דמוקי ענפיו שאין יכול המטר לירד מש"ה קוצץ ש"מ הא דקתני במתני' כל אילן סרק כנגד המשקולת אריש קאי דאתי לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ משום דקא טעין פירא: אי אמרת בשלמא אריש קאי היינו דקתני כל אילן סרק ולא חרוב ושקמה אלא אי אמרת אסיפא קאי אילן סרק מיבעי ליה אלא לאו שמע מינה אריש קאי שמע מינה: מתני' אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו רבי יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: גבי' מאן תנא דבנזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא דתנן אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן התם זימנין דמפחית ולאו אדעתיה אבל הכא קמא קא קייץ ליה: ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות: איבעיא להו שיעורא דרבי יהודה נפיש או דלמא שיעורא דרבנן נפיש תא שמע דרבנן נפיש דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד אפשר דגחין וחליף תותיה: רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה פשיטא מפני הטומאה תנן אי ממתניתין הוה אמינא דלמא מייתי עורב טומאה ושדי להתם וסגיא בדחלולי בעלמא קא משמע לן:

הדרן עלך לא יחפור